De correctionele rechtbank van Mechelen boog zich deze week over het verleden van A, een 21-jarige vrouw die als pleegkind gruwelijk werd mishandeld en vernederd. In de marge van die zaak viel te vernemen dat zowat de helft van de plaatsingen in pleeggezinnen fout loopt. Kruis over deze bijzondere vorm van solidariteit dan maar? Integendeel, zeggen twee kroostrijke gezinnen over hun permanente logé.

DOOR ERIK RASPOET / FOTO'S YANN BERTRAND

'Ons verhaal moet mensen warm maken voor pleegzorg'

ELISE (11 maanden)

Zou men honger lijden om een mondje meer? Eerlijk waar, die vraag hebben ze zich nooit gesteld. Plaatsgebrek was al evenmin een debat waard. Kamers genoeg in hun fraai gerenoveerde rijhuis vlak bij de Gentse Coupure. De echte knoop die Gudrun Raeskens (40) en Philippe Geldof (41) moesten doorhakken was niet van logistieke aard. Waren ze als koppel wel klaar voor een vierde kind? Met Manon (7), Emile (6) en Alice (3) hadden ze heus geen klagen over gebrek aan kinderen meer. In hun omgeving werd er warm en wel over gedaan. Hadden ze niet genoeg om handen met hun eigen kroost? Philippe zal het ruiterlijk toegeven. Dat idee kwam van Gudrun, ook hij werd aanvankelijk door twijfels overmand.

Toevallig zijn we samen met de heer des huizes, informaticus bij gas- en elektriciteitsverdeler Eandis, gearriveerd. Het antwoord op alle vragen komt ons, toegerust met schone doeken en verse luier, tegemoet gekropen. Als Philippe ooit twijfels over dat vierde kind koesterde, dan zijn die intussen verticaal geklasseerd. Zijn winterjas hangt nog niet aan de kapstok of Elise (*) heeft zijn broekspijp al beet. Met de lift gaat het gezwind twee meter hoog. Kraaiend van plezier nestelt ze zich tegen de borst van de man die ze voorlopig geen papa mag noemen. Gudrun, doctoraatsassistent aan de Universiteit Gent, ziet het graag gebeuren. "Elise is hier nu zes maanden", zegt ze. "Sinds kort vertoont ze verlatingsangst, ze begint te krijsen als ik de kamer verlaat of uit haar gezichtsveld verdwijn. Lastig maar perfect normaal voor een baby van elf maanden, het wijst op een gezonde hechting."

Spiegelbeeld van adoptie

We installeren ons in de keuken voor een chaotische gespreksronde. Manon, Emile en Alice, mondige burgers in de dop, zullen een ongezouten woordje meespreken over de aanwas van hun gezin. Of ze weten waarom Elise hier en niet bij haar eigen familie is? "Omdat haar mama drinkt", flapt Manon er uit. "En haar papa zit in de gevangenis", vult Emile met een mondvol boterhampje aan. "We zijn altijd erg open geweest over Elise", zegt Gudrun. "Ze wisten ook op voorhand dat er een kindje bij ons zou komen wonen. Emile reageerde eerst wat ontgoocheld toen bleek dat het een meisje was. 'Ik had toch liever een pleegbroertje gekregen', pruilde hij. Maar intussen zijn ze alle drie even dol op hun pleegzusje."

Gudrun en Philippe met hun kroost, pleegkindje Elise in de armen van Gudrun. 'Sinds kort toont ze verlatingsangst.'

Terwijl Elise op de intussen lege koekentafel rondscharrelt, legt Gudrun uit waarom ze dit verhaal zo nodig wereldkundig wilde maken. Pleegzorg is immers geen nieuw verschijnsel. In 2009 verbleven een kleine 6.000 pleeggasten in 4.115 pleeggezinnen, in vier op de vijf gevallen betrof het minderjarigen. De bijzondere jeugdzorg kent dan ook al meer dan tien jaar een spectaculaire stijging van het aantal pleegsituaties, acute zowel als langdurige. Ondanks de tendens om kinderen bij voorkeur bij familie of in eigen milieu onder te brengen, blijft er een tekort aan opvang. "Pleegzorg is het spiegelbeeld van adoptie", zegt Gudrun. "Bij adoptie zijn er veel ouders en weinig kinderen, bij pleegzorg is het net andersom. Door ons verhaal te vertellen hoop ik mensen te overtuigen om zich kandidaat te stellen."

Aan de drang die ze als moeder van drie voelde om een wildvreemd kind te helpen, zit een persoonlijk verhaal vast. Gudrun was acht toen het noodlot toesloeg. Haar beide ouders verloren het leven bij een verkeersongeval tijdens een rondreis in Namibië. "De familieraad is toen bijeengekomen", vertelt ze. "Wat moest er met mij en mijn broer gebeuren? Uiteindelijk hebben mijn oom en tante ons opgevangen. Rimpelloos is mijn jeugd niet verlopen, maar ik ben mijn oom en tante levenslang dankbaar voor de kansen die ze me hebben gegeven. Dat is waarom ik het doe. Mij moet je niet vertellen hoe belangrijk een warm nest is voor een kind."

> GUDRUN (PLEEGMOEDER VAN ELISE):
> We moeten rekening houden met de biologische ouders, en dat is delicaat. De kunst is hen de opvoedingstaak uit handen te nemen zonder hen buiten te sluiten

Philippe kan zich nog altijd verbazen over de snelheid waarmee het allemaal is gegaan. "In de herfst van 2009 hebben we ons bij de vzw Gezinsplaatsing ingeschreven. Eerst moet je door de verplichte stage: zeven avondsessies met uitleg en rollenspelen om de opvoedingsbekwaamheid te testen. De plaatsingsdienst is twee keer thuis komen kijken. Is de woning geschikt? Hoe functioneert het gezin? Ze gaan niet over één nacht ijs, maar dat betekent niet dat alleen modelgezinnen in aanmerking komen. In onze lichting zaten een homostel, een lesbisch koppel en twee alleenstaande vrouwen. In februari werden we in de pool opgenomen, vier maanden later was het bingo."

Het ging om een vrijwillige plaatsing, met instemming van de ouders, onder bemiddeling van het Comité Bijzondere Jeugdbijstand. In andere situaties kan de jeugdrechter een kind aan zijn ouders onttrekken, dat heet dan een verplichte plaatsing. "Wij waren alleen geïnteresseerd in langdurige opvang van een jong kind", pikt Gudrun de draad op. "Het mocht in geen geval ouder zijn dan Alice. Geslacht en huidskleur speelden geen rol, maar we wilden geen gehandicapt kind. Het grootste deel in die categorie ook is, een kind met extra zorgen zouden we met ons gezin echt niet aankunnen."

De vrijwillige aard van de plaatsing verdient enige relativering. Elises vader zat op het moment van de geboorte in de gevangenis, haar moeder was evenzeer getekend, door verslaving en kansarmoede. Toch was de stap naar pleegzorg niet vanzelfsprekend. Halfbroers en halfzussen uit een eerdere relatie van de moeder werden zonder uitzondering in een tehuis geplaatst. "Als pleegouders moeten we rekening houden met de biologische ouders", zegt Gudrun. "Tijdens de stage werd die band fel benadrukt, maar het blijkt een delicate oefening. De kunst is hen de opvoedingstaak uit handen te nemen, zonder hen het gevoel te geven te worden buitengesloten. We vragen ons nu al af hoe Elise ons moet noemen wanneer ze straks haar eerste woordjes kan spreken. Onze kinderen zeggen mama en papa, maar Elises moeder heeft laten verstaan dat ze niet wil dat haar dochter ons zo aanspreekt. Zij is en blijft de echte mama, vindt ze zelf volkomen terecht."

Engagement

De bezoekregeling is schriftelijk geregeld, wijzigingen moeten via de plaatsingsdienst worden gecommuniceerd. Tegen die eerste keer werd verschrikkelijk opgekeken, door alle partijen. "Uiteindelijk viel het allemaal best mee", zegt Gudrun. "De begeleider van onze plaatsingsdienst was erbij, daar hebben we veel steun aan. De moeder is dankbaar, maar ze verschijnt niet iedere keer op de afspraak. Misschien is de confrontatie te pijnlijk, ik kan daar wel inkomen. Ik heb Elise al twee keer naar de gevangenis meegenomen om haar vader te bezoeken. Dan sta je voor de metaaldetector aan te schuiven tussen familieleden van gedetineerden – onthutsend als je zelf uit een beschermd milieu komt. Pas op, ik heb dat er graag voor over. Haar ouders zijn misschien niet bekwaam om voor Elise te zorgen, maar hun affectie is oprecht. Die band is belangrijk voor haar zelfbeeld."

Voorbij de rand wenkt een gapend ravijn. Gudrun heeft het gevaar gezien en plukt de baby van de tafel. Een kind echt helpen, dat wordt een werk van lange adem. Lag het aan haar, dan zal Elise hier opgroeien. Peuter, kleuter, tiener, puber, meerderjarige pleegdochter, ze hebben zich geëngageerd voor het hele traject. "Maar we moeten realistisch zijn", zegt ze. "Het valt niet uit te sluiten dat ze na een jaar of twee weer vertrekt, het is het CBJ dat haar lot in handen heeft. Maar het zou hard aankomen. En of Elise er beter van wordt? Pleegzorg is toch ook een manier om kinderen uit hun kansarme milieu te tillen? Dat lukt niet op een jaar of twee, daarvoor moet je ze langer bijhouden."

De familie van Machteld en Tom, het twaalfjarige pleegkind Sara (met rug naar de lens) maakt al sinds ze zes maanden oud is deel uit van het gezin. 'Pleegzorg heeft mijn blikveld verruimd', vindt vader Tom.

SARA (12 jaar)

Mama en papa of moeke en vake? Dat punt zijn Machteld De Schutter (45) en Tom De Hondt (46) allang voorbij. "Sara (*) noemt ons bij de voornaam", zegt Machteld. "Ik had het liever anders gezien, maar haar moeder was niet te vermurwen. Het is nu twaalf jaar geleden, maar ik zal dat eerste bezoek nooit vergeten. Sara was pas geworden een baby van zes maanden. Het eerste wat haar moeder me zei was dit: 'Je mag haar nooit slaan, en je mag haar nooit mama of papa doen zeggen.' Dat zei ze, dat zegt veel over het milieu waaruit ze komt."

Toon (17) en Daan (15) houden het bij een beleefde handdruk, ook Janne (8) zal spoedig naar het bankstel verkassen om van een welverdiend stukje Disney te genieten. Sara, een rank meisje van twaalf met lenzen en bruine ogen, schuift wel een stoel bij. Ze stond erop het interview bij te wonen, tenslotte speelt zij er de hoofdrol in. Als een volleerd moderator betrekt Tom haar in het gesprek. Waarom ze niet bij haar ouders kan opgroeien? "Omdat ze een beetje gehandicapt zijn", prevelt ze. "En omdat ze veel ruzie maken." Drie maanden was ze toen de jeugdrechter besloot haar thuis weg te halen. Beide zwakbegaafde ouders zijn zelf zwaar getekend door hun milieu, dat men gemakshalve de vierde wereld noemt. Het lijf gaan mal dat ze het beste voorbeelden met hun eerste en enige kind. Toch trok iemand uit hun omgeving aan de alarmbel. De molen van de Bijzondere Jeugdzorg ging aan het draaien, met een verplichte plaatsing als gevolg.

Machteld werkte destijds als opvoedster in een tehuis voor kinderen. Ervaring en deskundigheid te koop. Toch greep ze het toen de opname van Sara was heel anders dan ze had gedacht. "Je hebt geen idee hoeveel geduld je moet hebben met een kind dat zo diep gekwetst is. Op den duur ben je blij met een donderwolk. Die keer toen ik ze in de kribbe afzette en ze mij niet wilde loslaten, toen stond ik versteld. De allereerste blijk van hechting, daar moesten we het een hele tijd mee doen."

MACHTELD (PLEEGMOEDER VAN SARA):

> Die keer toen ik ze in de kribbe afzette en ze mij niet wilde loslaten, stond ik versteld. De eerste blijk van hechting, daar moesten we het een hele tijd mee doen

Levenswerk

Waarom zijn ze er ooit aan begonnen? Hun antwoorden lopen uiteen. Tom voelde zich al langer aangesproken door de problematiek. "Pleegzorg heeft mijn blikveld verruimd. Het heeft de deur geopend voor mensen die wel deel uitmaken van onze wereld, maar niet van onze leefwereld." Bij Machteld lag het anders. "Ik heb altijd gedroomd van een groot huis en een groot gezin dat ook voor anderen zou openstaan. In de periode voor Sara's komst heb ik met mijn zussen en broer voor mijn zieke moeder gezorgd. Pas toen zij stierf, voelde ik dat er ruimte was voor een pleegkind."

De band met Sara's biologische familie is niet verbroken. Dat zou niet alleen tegen de wet op de bijzondere jeugdzorg indruisen, maar ook tegen haar eigen verlangens. Sara ziet haar ouders graag, vooral op haar vader is ze dol. Om de twee weken komt er bezoek. De mama met haar nieuwe echtgenoot, de papa, de oma, de hele rimram ligt vast. Er wordt dan samen gegeten, moeder en dochter gaan met Machteld shoppen. Eens om de zoveel weken is het Sara, dan gaan ze met zijn allen bowlen of naar het schoolfeest. "We hebben een goede band met de ouders", zegt Tom. "Maar het blijft altijd gevoelig. Ze hebben zich destijds tegen de plaatsing verzet, ze wilden hun kind niet kwijt. Vooral de papa deed moeilijk, maar hij was ook de eerste die bijdraaide en zijn dankbaarheid uitte. 'Mijn dochter is in goede handen', zei hij, 'jullie kunnen wat ik zelf niet kan: haar een goede opvoeding geven.'"

De moeder, dat is een ander verhaal. "Na haar bezoek is Sara vaak helemaal opgedraaid", zegt Machteld. "Het is erg dubbelzinnig. Ze aanvaardt de situatie, maar als ze met Sara alleen is, vertelt ze haar dat ze een bedje gaat kopen zodat ze terug naar huis kan. En dat ze een broertje of zusje zullen maken, zodat ze niet alleen is. Stiekem hoopt ze nog altijd dat de plaatsing niet definitief is. Onzin natuurlijk, de consulent van de jeugdrechtbank heeft haar dat onlangs opnieuw duidelijk gemaakt. Ook Sara heeft haar gezegd dat ze hier wil blijven, maar die mama moet wel opletten dat haar moeders dag ... haar angstig en onzeker maken. Pas op, ik veroordeel haar mama niet. Mocht men zomaar mijn kind wegnemen, ik zou vechten als een leeuwin om het terug te krijgen."

De postbode heeft zich nooit te vergissen. Dit is het enige adres in Eke en omstreken waar drie met koppeltekens verbonden familienamen op de brievenbus staan. Het zegt veel over de onvervangbare plaats die Sara in het gezin heeft verworven. En als het aan Machteld en Tom ligt, is het een uitgemaakte zaak: Sara blijft. Ze breken zich al geruime tijd het hoofd over wat te doen wanneer hun pleegdochter meerderjarig is. Hoe Sara zelf de toekomst ziet? Ze staart naar een onafhankelijk punt op de tafel. Het antwoord komt na rijp beraad. Ze ziet zichzelf wel studeren als familiaal helpster. "Ik zou graag mensen helpen", fluistert ze. "Misschien kan ik dan ook mama helpen."

(*) De namen van de pleegkinderen zijn om privacyredenen gewijzigd.
Info: www.pleegzorgvlaanderen.be